

Sezgini tekshirish usullari

Sezgini tekshirish paytida quyidagilarga amal qilish talab etiladi: 1) xona juda issiq yoki sovuq bo'lmasligi, ya'ni mo'tadil harorat taminlangan bo'lishi; 2) sinaluvchining fikri chalg'imasligi uchun uning ko'zlari yumuq holatda bo'lishi; 3) tanaga ko'rsatilayotgan ta'sirotlar (masalan, nina sanchish, vata bilan tekshirish) bir xil kuchga ega bo'lishi; 4) sezgi tana-ning simmetrik qismlari hamda oyoq-qo'llarning distal va proksimal qismlarida tekshirilishi; 5) chuqur sezgini tekshirish mayda bo'g'implardan boshlanishi; 6) sezgi buzilgan chegaralar to'la aniqlanishi; 7) olingan ma'lumotlar

A. Yuzaki sezgini tekshirish

1. *Og'riq sezgisini tekshirish.* Og'riq sezgisi nina sanchish orqali o'rganiladi. Sinaluvchidan ko'zlarini yumib erkin o'tirish so'raladi. Vrach tekshirish zarur bo'lgan joylar va simmetrik sohalarga nina sanchib tekshiradi. Ninani kuchli sanchish mumkin emas. Bu maqsadda to'g'nog'ichdan foydalaniladi. Tekshirish natijasini bilish uchun "nina sanchilgani sezildimi?" "qaysi tomonda o'tkir yoki o'tmas?" deb so'raladi. Shu yo'l bilan og'riq sezgisi saqlangan, pasaygan, yo'qolgan yoki kuchayganligi bilib olinadi.

Umumiy nevrologiya

Og'riq sezgisini oyoqning proksimal qismida tekshirish

Og'riq sezgisini oyoqning distal qismida tekshirish

2. *Harorat sezgisini tekshirish.* Harorat sezgisi issiq (40-50°C) va sovuq (20-25°C) suv solingan ikkita probirka yordamida tekshiriladi. Sinaluvchi ko'zlarini yumadi. So'ngra issiq va sovuq suv solingan probirkalar tekshirilayotgan joyga ketma-ket tekkiziladi.

Harorat sezgisini tekshirish

Sinaluvchidan qaysi usuli probirka bir-biri bilan solishtirib ko'rilishi kerak.

issiq, qaysi biri sovuq deb so'raladi. Sog'lom odam

da issiq va sovuqni farqlash saqlangan bo'ladi. Normal holatda odam 2-3°C li farqni sezmasligi mumkin. Harorat sezgisi buzilgan bemor 10-20°C farqni seza olmaydi. Harorat sezgisini tekshirishda termoesteziometrdan ham foydalaniladi. Ba'zi kasalliklarda, masalan siringomieliyada bemor issiq-sovuqni sezmaydi va shu bois kuyganini bilmay qoladi.

3. *Taktil sezgini tekshirish.* Sinaluvchi ko'zlarini yumadi. Vrach tekshirish zarur bo'lgan sohaga momiq paxta yoki yumshoq qog'oz uchini tekkizib yurgizadi. Normada bu sezgi saqlangan bo'ladi.

Taktil sezgini

tekshirish usuli

B. Chuqur sezgini tekshirish

1. *Passiv harakatlar sezgisi.* Passiv harakatlar sezgisini tekshirish qo'l va oyoqlarning mayda bo'g'imlaridan boshlanadi. Sinaluvchidan ko'zlarini yumish so'raladi. Vrach uning bit-ta barmog'ini ushlab pastga, tepaga va yon tomonlarga ohista bukadi. Normada bo'g'imlarning qaysi tomonga harakatlantiri-layotgani seziladi. Agar mayda bo'g'imlardagi passiv harakat-larni sinaluvchi sezmasa, bu harakatlar yirikroq bo'g'imlarda amalga oshiriladi. Sezgi ikkala tomonda ham tekshiriladi.

Passiv harakatlar sezgisini barmoqlar va qo'l panjasida tekshirish usuli

2. *Vibratsiya sezgisi.* Vibratsiya sezgisi kamerton yordamida tekshiriladi. Buning uchun kamerton biror narsaga sekin uriladi va vibratsiya holatiga keltiriladi. So'ngra

kamerton suyak o'siqchalari-ga qo'yiladi. Sinaluvchidan vibratsiyani sezayapsizmi, deb so'raladi. Normada bu sezgi saqlangan bo'ladi. Vibratsiya sezgisi qo'l va oyoqlarda ikkala tomonda ham tekshiriladi. Ushbu sezgi vibratsiya kasalligi, orqa miya so'xtasi, tarqoq skleroz va ba'zi polinevropatiyalarda susayadi yoki so'nadi.

Vibratsiya sezgisi titrayotgan kamerton bilan

3. *Kinestetik sezgi.* Sinaluvchidan ko'zlarini yumish so'raladi. Keyin uning terisi ikkala barmoq orasida ushlanib burma hosil qilinadi va oldinga, orqaga siljiriladi. Sinaluvchi harakatlar yo'nalishini aytib berishi kerak.

Kinestetik sezgini

4. *Tana qismlarining fazodagi holatini sezish.* Bu sezgi ham ko'zlar yumuq holatda tekshiriladi.

Sinaluvchining bir qo'li yoki oyog'i ma'lum bir holatga

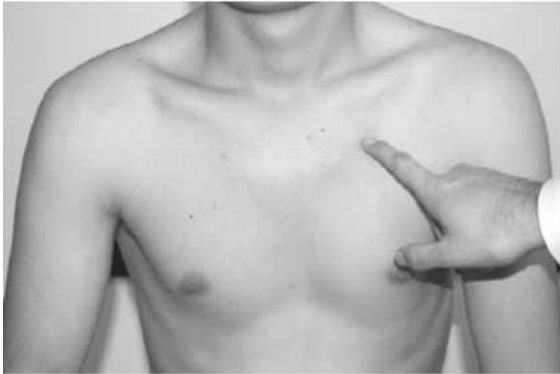
Tana qismlarining fazodagi holatini

keltiriladi. So'ngra undan xuddi shu holatni boshqa qo'li yoki oyog'i bilan ko'rsatib berish so'raladi. Sinaluvchi ko'zlari yumuq holatda ushbu vaziyatlarni to'la takrorlashi

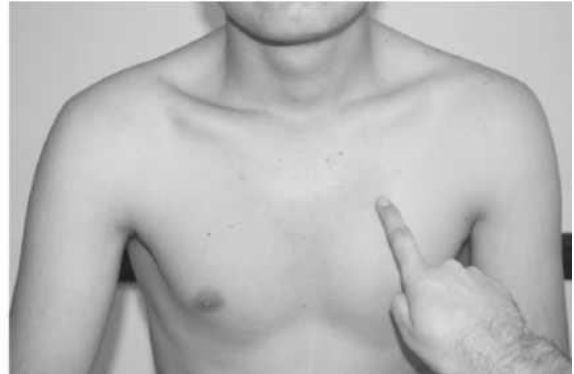
5. lozim. Mushak-bo'g'im sezgisi kuchliroq buzilgan bemor ushbu harakatlarni sezmaydi va tabiiyki takrorlay olmaydi.

6. *5. Bosim va og'irlik sezgisi.* Bu sezgi ham chuqur sezgining bir turidir. Bosim sezgisini tekshirishdan maqsad tanaga ko'rsatilgan bosim bilan oddiy tegishni

farqlash. Sinaluvchi tanasining turli joylariga o'tmas buyum yoki bosh barmoq bilan biroz bosiladi, keyin tegib qo'yiladi. Sinaluvchi ushbu bosimni oddiy tegishdan farqlashi kerak

a

b

Bosim sezgisini tekshirish usuli Barmoq bilan bosish (a) va oddiy tegib qo'yish (b).

Og'irlik sezgisini tekshirish uchun esa sinaluvchining ikkala kaftiga ikki xil og'irlikdagi buyum qo'yiladi. Sinaluvchi uning qaysi biri og'ir, qaysi biri yengilroq ekanligini aytib berishi lozim. Ularning shakli bir xil, biroq og'irligi Bu maqsadda og'irligi bo'yicha bir-

Ikkala jism og'irligini farqlay olishni tekshirish usuli

biridan sal farq qiluvchi kichik tarozi toshlaridan foydalaniladi. Sog'lom odam og'irliklar orasidagi 10-20 % farqni sezadi. Bu sezgini tekshirish katta diagnostik ahamiyatga ega emas. Shuning uchun ham klinik amaliyotda kam qo'llaniladi.

V. Murakkab sezgini tekshirish

1. *Stereognoz.* Sinaluvchidan ko'zlarini yumish so'raladi.

So'ngra uning qo'lga awal tanish bo'lgan narsalardan biri, ya'ni kalit, to'g'nog'ich, o'chir-Sinaluvchi ushbu narsaning yumshoqligini paypaslab ay-bu sezgi saqlangan bo'ladi.

g'ich yoki qalam qo'yiladi. nimaligi, shakli, qattiq yoki tib berishi kerak. Normada

Stereognoz katta yarimshar **usuli** lar po'stlog'ining parietal juda xos.

stereognozni tekshirish qismi zararlanishi uchun

2. *Lokalizatsiya.* Sinaluvchidan ko'zlarini yumish so'raladi.

So'ngra tananing turli joylariga o'tmas uchli narsa tekkiziladi. Bemor ko'zini ochib o'sha tekkan joyni barmoq uchi bilan ko'rsatib beradi. Sog'lom odam bu joyni 1 sm aniqlikda ko'rsata oladi.

Lokalizatsiya sezgisini tekshirish usuli

har xil bo'lishi kerak.

3. *Tanaga chizilgan figu-*

Sinaluvchidan ko'zlarini uning kaftiga yoki tanasining geometrik figuralar, harflar naluvchi ko'zlari yumuq holat-chizilganini aytib berishi

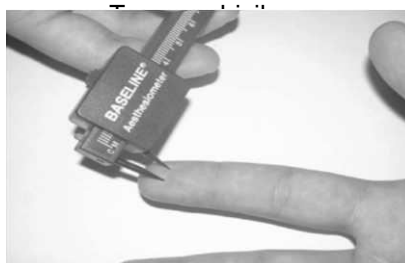

ralarni aniqlash.

yumish so'raladi. So'ngra boshqa joylariga turli yoki raqamlar chiziladi. Si-da tanasiga nima kerak.

4. *Diskriminatsiya.*

paytning o'zida bir-biridan nuqtaga ko'rsatilgan ta'sirotni

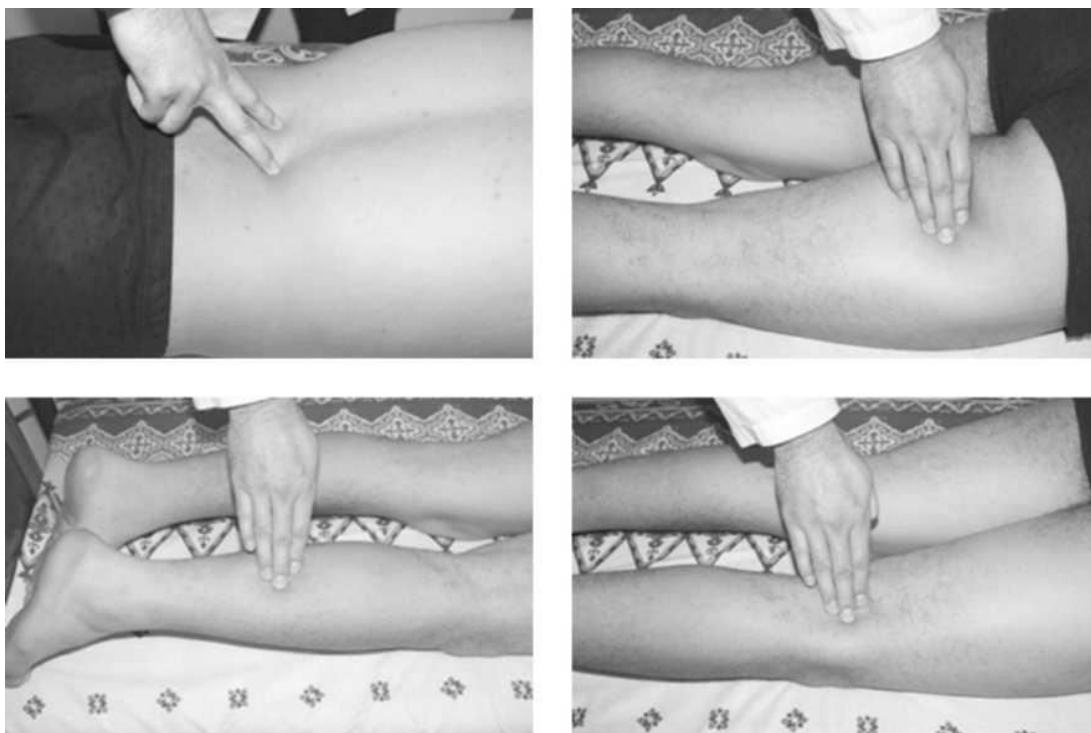

Diskriminatsiya sezgisi - bir uzoq bo'lmagan ikkala seza olish qobiliyati. Ushbu

Diskriminatsiya sezgisini tekshirish usuli

sezgi ikkala oyoqchasi ham uchli Veber sirkuli yordamida tekshiriladi. Sinaluvchi ko'zlarini yumadi. Sirkulning orasi ozgina ochib qo'yiladi va tananing biror joyiga qo'yiladi. Veber sirkulini tanaga shunday qo'yish kerakki, uning ikkala uchi ham bir paytda tanaga tegishi lozim. Sirkulning uchlari bir paytning o'zida tanaga tekkan bo'lsa ham, sinaluvchi uning ikkala uchi borligini aytib bera olishi kerak.

Og'riqni tekshirish. Nevrologiyada og'riqni aniqlash katta diagnostik ahamiyatga ega. Albatta bemorning shikoyati va o'zini tutishiga qarab og'riq qayerda va qanday namoyon bo'layotganini darrov bilib olish mumkin. So'ngra o'sha soha paypaslab tekshiriladi va bosib ko'riladi. Masalan, trigeminal yoki boshqa periferik nervlar chiqadigan nuqtalar (masalan, Valle yoki Erb nuqtalari) bosib tekshirilganda og'riqlar paydo bo'ladi. Umurtqa pog'onasi bo'ylab og'riqlarga shikoyat qilgan bemorda paravertebral nuqtalar bosib tekshiriladi va h.k.

Paravertebral soha va yirik nervlar o'tadigan joylarni bosib og'riqli nuqtalarni aniqlash usullari

Periferik nerv va spinal ildizchalar zararlanganini aniqlash maqsadida **tortib tekshirish sinamalah** qo'llaniladi.

Son nervini tortib tekshirish usuli (Vasserman sinamasi). Bemor qorni bilan pastga qarab yotadi. Vrach uning oyog'ini tizza bo'g'imidan bukmasdan yuqoriga ko'taradi. Natijada sonning old yuzasi bo'ylab og'riq paydo bo'ladi.

Son nervini tortib tekshirish usuli (Maskevich sinamasi). Bemor qorni bilan pastga qarab yotadi. Vrach uning oyog'ini tizza bo'g'imidan bukadi. Natijada sonning old yuzasi bo'ylab og'riq paydo bo'ladi.

a

b

Quymich nervini tortib tekshirish usuli (Laseg sinamasi). Bemor tepa-ga qarab yotadi. Vrach uning oyog'ini dastlab tizza va son bo'g'imlarida bukadi (a), so'ngra oyoqni tizza bo'g'imida yozadi (b). Bu paytda sonning orqa yuzasi bo'ylab og'riq paydo bo'lsa, Laseg sinamasi musbat, og'riq paydo bo'lmasa, manfiy hisoblanadi.

Manba: © Z. Ibodullayev. Nevrologiya. Qo'llanma. Toshkent, 2017., 404 b.

© Z. Ibodullayev. Umumiy nevrologiya. Darslik. T., 2021., 312 b.

© Ibodullayev ensiklopediyasi © www.asab.uz

